

Hr Audun Groenni avaldus Eesti Vabariigi kohta direktorite nõukogu koosolekul, 5. mai 2014

Eesti ametivõimude nimel täname IMFi otsekoheste ja viljakate arutelude eest ning hästi läbimõeldult korraldatud artikkel IV kohaste konsultatsioonide ja Baltimaade kobarraporti eest. Eesti ametivõimud jagavad IMFi esindajate hinnanguid Eesti majanduse olukorra kohta ning hindavad kõrgelt nende majanduspoliitilisi soovitusi.

Makromajanduse olukord ja väljavaade

Eesti majandus on viimaste aastate ebakindlale väliskeskkonnale hästi vastu pidanud. 2011. aastal, s.o taastumisfaasis, oli laiapõhjaline majanduskasv 9,6%. Järgneval, s.o 2012. aastal, ehk stabiliseerumisfaasis oli see 3,9%. Sellel perioodil liikus Eesti majandus tasakaalustamatuse vähenedes ja vastupidavuse suurenedes tervema tasakaalu poole. 2013. aastal aeglustus majanduskasv 0,8%ni, mis oli tingitud meie naaberriikide, eelkõige Soome ja Venemaa majandusraskustest ning sektorispetsiifilistest negatiivsetest šokkidest. See ei ole oluliselt mõjutanud tugevas olukorras tööturгу, mis hoiab tarbijate kindlustunnet kõrgel ning toetab eratarbimist.

Rahandusministeeriumi viimase prognoosi kohaselt peaks majanduskasv 2014. aastal kiirenema 2%ni ja seejärel ligi 3,5%ni. Ettevõtlussektor, kuhu on kogunenud palju jaotamata kasumit ja kus võimenduse määr on langenud kümne aasta madalaimale tasemele, on majanduskasvu kiirenemiseks valmis. Samas pärsib investeerimistegevust endiselt väliskeskkonna ebakindlus. Eesti majanduse suurimaks ohuks on saanud arenevad geopoliitilised pinged, mis ei ole siiski veel nii välja kujunenud, et nende põhjal saaks koostada lähtestsenaariumi. Eesti konkurentsivõime ei sõltu ainult siseteguritest, vaid ka Põhjamaade majanduse arengust, kuna Põhjamaad on samas globaalses tarneahelas Eestist kõrgemal. Lisaks valmistab muret asjaolu, et rahvusvahelises finantssüsteemis toimuvad sündmused võivad taas jõuda Eestini, kui need hakkavad mõjutama Põhjamaade emapankade likviidsus- või rahastamistingimusi. See oht on siiski väiksemaks jäänud, kuna pangad rahastavad oma laenude andmist praegu hoiustega.

Inflatsioonitempo on alates 2013. aasta keskpaigast oluliselt aeglustunud. Märtsis oli inflatsioon aasta arvestuses 0,2%, kuid peaks 2014. aastal ootuste kohaselt kiirenema 1,4%ni. Väliskeskkonnast lähtuv hindade tagasihoidlik areng on edukalt tasakaalustanud sisemajanduse surveid. Hindade märgatavalt negatiivne mõjutaja on energiakomponent. Eesti inflatsiooni piiravad ajutised tegurid ning ka asjaolu, et reguleeritud hindade tõuse on vähem.

Sellegipoolest on tööturul hakanud tekkima märke olukorra pingestumisest, mille tõttu on hakanud tõusma palgad ja ka hinnad tarbijakorvi teatavates segmentides. Palkade jätkuv tõus, mis kahjustab konkurentsivõimet, on Eesti suurim siserisk, mistõttu tuleb tööjõukulusid väga tähelepanelikult jälgida. Kuigi tööjõu ühikukulud on vähenenud, ei ole tööjõukulud ettevõtete käibest kiiremini kasvanud, mis viitab sellele, et ettevõtete kasumimarginaale on pitsitanud muud kulud. Varem on Eesti tööturg korduvalt

tõestanud oma paindlikkust, mis on kasuks tulnud vajalikes struktuursetes kohandustes. Tööpuudus on oma 2010. aasta tippasemelt langenud enam kui 10 protsendipunkti võrra praeguse 8%ni. Lisaks on viimastel aastatel aktiivsus tööturul suurenenud. Kui töajõus osalemise määr oleks jäänud samaks kui buumiaastatel, oleks praegu tööpuudus ligikaudu 5%.

Kuigi tegelik tööpuudus on vähenenud, valmistab muret suhteliselt suur struktuurne tööpuudus. Seda ei saa täpselt mõõta, millega seotud ebakindlust väljendab ka asjaolu, et IMFi esindajate hinnangul on struktuurne tööpuudus suurem kui Eesti ametivõimude, OECD ja Euroopa Komisjoni hinnangul. Eesti ametivõimud on sellegipoolest täiesti nõus tõdemusega, et struktuurne tööpuudus on liiga suur, ja on lubanud asjakohaste poliitiliste meetmetega jätkata.

Palkade arengu hindamisel tuleks arvesse võtta seda, et eriti teatavatel erialadel otsustavad inimesed minna tööle välismaale, kuna Eestis elades on see arvestatav võimalus. Selle arengu peapõhjus seisneb vähenemas, kuid sellegipoolest jätkuvalt suures palgalõhes. Välismaal töötamisel on palju eeliseid, kuna see edendab oskuste siiret ja inimkapitali koondumist. Eesti ametiasutused hindavad ELi ühist tööturupoliitikat kõrgelt, kuid oleksid tänulikud poliitiliste nõuannete eest selle kohta, kuidas ohjeldada töörandest tulenevat palgasurvet.

Eelarvepoliitika

Eesti ametivõimud peavad esmatähtsaks konservatiivset eelarvepoliitikat, mida on kinnitanud ka hiljuti moodustatud uus valitsus. Koosõlas riigieelarve seaduse viimaste muudatustega eelarvepositsiooni reeglites on värskest avaldatud Eesti eelarvestrateegia eesmärk saavutada keskpikas perspektiivis vähemalt struktuurne tasakaal ja enamikul aastatel vähemalt väike struktuurne ülejääk. Eesti on saavutanud struktuurse ülejäägi alates 2009. aastast ja ka enne rahvusvahelist finantskriisi. Prognoosi kohaselt peaks Eesti struktuurne ülejääk olema 2014. aastal 0,1% SKPst. Arvestades, et struktuurset eelarvetasakaalu on reaalselt raske hinnata, pööratakse suurt tähelepanu ka nominaalsele eelarvetulemile. Praeguse väljavaate kohaselt peaks Eesti nominaalseks puudujäägiks 2014. aastal kujunema 0,7%, mis peaks järgnevatel aastatel vähenema. Suur osa sellest puudujäägist on tingitud kasvavatest sissemaksetest teise pensionisambasse, mis kriisiaastatel ajutiselt peatati, ning CO₂-kvootide müügist varem saadud tulu kasutamisest. Eesti ametivõimud peavad riigi eelarvepoliitilist kurssi praeguses olukorras asjakohaseks, eriti arvestades, et palgad tõusevad kiiresti ning riigi rahapoliitika on väga toetav, ning ka silmas pidades väliskeskkonna eelarvelisi ja finantsnõrkusi. Nii avaliku sektori likviidsed varad kui ka brutovõlg moodustavad SKPst praegu ligi 10%.

Eesti valitsus kavatseb maksukoormuse säilitada majanduslanguse-eelsel tasemel, s.o u 32% juures SKPst, ning vähendada veelgi töötajamakse. Teiste ELi riikidega võrreldes on Eesti töötajate maksukoormus alla keskmise. 2015. aastal on kavats langetada tulumaksumäär 21%lt 20%le ja töötuskindlustusmaksu määr 0,6 protsendipunkti võrra

2,4%le, ning suurendada tulumaksuvaba tulu, mida kavatsetakse kompenseerida alkoholi-, tubaka- ja gaasiaktsiisi tõstmisega. Tööjõu maksukoormus oli kriisimeetmete tõttu kõige suurem, s.o peaaegu 37%, 2010. aastal, kuid on pärast seda vähenenud ja peaks ootuste kohaselt kahanema 2015. aastaks 33%ni. Seda soovivad ka Baltimaade kobarraporti koostajad. Avaliku sektori kapitalimahutused moodustavad 2014. aastal SKPst 5% ja vähenevad pärast seda järk-järgult.

Valitsus on jõudnud kokkuleppele maksuvabastuste vähendamises ja maksuõiguse täitmise parandamises mitmesuguste meetmete abil. Käibemaksusoodustust on kavas vähendada juhul, kui ettevõtte sõiduautot kasutatakse isiklikeks sõitudeks, ning erimärgistusega kütuse soodusaktsiis kaotatakse (v.a põllumajanduses ja kalalaevade puhul). Käibemaksudeklaratsiooni lisa on mõeldud suuremate tehingute kajastamiseks ja maksudest kõrvalehoidmise vältimiseks.

Veebruaris võeti vastu hulk riigieelarve seaduse muudatusi. Nii moodustatakse praegu sõltumatut eelarvenõukogu, mille ülesanne on kontrollida makromajanduslikke ja finantsprognose ning eelarve-eeskirjade täitmist.

Rahanduspoliitika

Eesti pangandussektor on väga likviidne, hästi kapitaliseeritud ja kasumlik ning ettevõtete ja kodumajapidamiste sektori bilansid on paranenud, millega seoses on kasvanud ka nende vastupidavus välisshokkidele. Eesti pangandussektoris domineerivad Põhjamaade (Rootsi) panganduskontsernid, kellele kuulub üle 90% (80%) turust. Kuna Rootsi kinnisvara hindade tsükli ja eluasemelaenu arengu tõttu on suurenenud riskid finantsstabiilsusele, tervitavad Eesti ametivõimud Rootsi samme pankade kapitali- ja likviidsuspuhvrite tugevdamiseks. Kuigi laenu teenindamine on madalate intressimäärade keskkonnas muutunud lihtsamaks, võib kauem kestev toetav rahapoliitika soodustada Eestis ülemääraste riskide võtmist, eriti kinnisvaraturul.

Eesti pangandussektori tugevusele viitab kõrge kapitali adekvaatsuse määr, mis oli 2013. aasta lõpus üle 24%, ning likviidsete varade hulk, mis moodustas kogu pangandussektori varadest 24%. Märgina haavatavuse vähenemisest kahanes laenu ja hoiuste suhtarv käesoleva aasta alguses 104%ni. Viivislaenu maht vähenes kogu 2013. aastal jooksul ja jõudis 2014. aastal 2%st madalamale tasemele.

Ettevõtete võetud laenu mahu vähenemine peatus 2012. aasta keskel. Aasta hiljem aga see paranemine peatus, kuna nõudlust laenu järele mõjutas väliskeskkonnas valitsev ebakindlus. Laenumahu kasvu ei piira ettevõtlussektori bilansid ega ka pankade laenuitingimused; laenumahu kasvu taastamise põhieeldus on Eesti suuremate kaubanduspartnerite majanduskasvu elavnemine.

Eesti kinnisvara hindade areng kujutab endast arenevat ohtu, mida peab tähelepanelikult jälgima. Kui majanduslanguse ajal eluaseme hinnad järsult langesid ja pärast seda kiiresti tõusid, tõusid nad ka 2013. aasta lõpus aasta arvestuses veel enam kui 20%. Madalad

intressimäärad suurendavad riski, et kinnisvara hindade jätkuv tõus viib liiga optimistlike ootusteni. Julgustav märk on asjaolu, et suhteliselt suurt osa kinnisvaratehingutest ei rahastata laenuga. Eesti Panga seaduse kohta tehtud muudatusettepanekud näevad ette, et Eesti Pangale tuleb anda makrotasandi usaldatavusjärelevalve õigused, ning krediitiasutuste seadus näeb ette selleks vajalike vahendite rakendamise. Ootuste kohaselt peaksid mõned neist vahenditest jõustuma 2014. aasta jooksul. Arvestades, et Eesti pangandussektor on tihedalt seotud Põhjamaade omaga, on tähtis, et ELi pangandusliidu rakendamisega kaasnevad tingimused lõimitaks tõhusalt olemasolevasse Põhja- ja Baltimaade pangandusjärelevalve ja poliitilise koostöö raamistikku.

Struktuuripoliitika

Kuigi sissetulekute tase on Eestis kahe viimase aastakümnega oluliselt tõusnud, valitseb Eesti ja ELi keskmise vahel endiselt lõhe. Eesti ametivõimud mõistavad, et lähenemise jätkumiseks on vaja nii tegevuslikku kui ka struktuurset paindlikkust, mis ei teki iseenesest.

Pidades silmas elanikkonna vananemist ja väljarännet, mis võib tulevikus mõjutada investeerimistegevust, valmistab asutustele muret suur struktuurne tööpuudus. Nad jagavad seisukohta, et poliitikaga tuleb esmajärjekorras püüda lahendada oskustööjõu puudusega seotud probleeme. Abiks võib olla ka maksukoormuse vähendamine, mida on ka juba tehtud, kuid sellest meetmest ei ole nõutava ja pakutava oskustööjõu tasakaalustamatuse olukorras arvatavasti väga palju kasu. Rakendatud on meetmeid, mis muudavad kutsehariduse kättesaadavamaks, konkurentsivõimelisemaks ja tööturu vajadustega paremini kohanevaks. Sellegipoolest valitseb majanduse teatavates segmentides väga terav oskustööjõu puudus. Eesti töötukassa kavatses oma mitmesuguste aktiivsete tööturumeetmete uuendamist ja mitmekesistamist jätkata ka edaspidi. Töötukassa kulutused suurenevad 2014. aastal 15% võrra, mis võimaldab sel osutada rohkem teenuseid, eriti arvestades töötute vähenenud arvu. Pärast praegu veel eelnõu staatuses oleva töövõimetoetuse seaduse vastuvõtmist antakse töötukassale alates 2015. aastast rohkem õigusi, et ta saaks hakata hindama puudega inimeste töövõimet. Selle reformi tulemusel peaks tööjõu pakkumine kasvama, kuna eesmärk on kaasata rohkem puudega inimesi ja vältida nende töövõime kadu.

Eesti on teinud edusamme oma elektrivõrkude ühendamisel Soomega, mille tulemusel on oluliselt vähenenud kahe riigi hinnaerinevused. Soomega arutatakse maagaasijuhtme Balticconnector ja veeldatud maagaasi terminalide ehitamist, et ühendada Soome ja Eesti torujuhtmed ja suurendada energiavarustuse turvalisust. Eesti toetab tugevalt Rail Balticu projekti kiiret edenemist, et parandada kogu piirkonna raudteeühendust ülejäänud ELiga.